

המקור למלאכות שבת

תוכן:

א. ממלאכת המשכן או מעבודת המשכן?

ב. יישוב דברי התוס' לט.

ג. לימוד מלאכת הוצאה

א. ממלאכת המשכן או מעבודת המשכן?

הרמב"ן והרשב"א (ב:) כתבו שרב פפא ורבא נחלקו אי הכנסה היא אב או תולדה, כי רב אשי תירץ את רב פפא ואמר 'הכנסה נמי הוצאה קרי לה', ורבא סבר שהיא תולדה מדתירץ תירוץ אחר. והברייתא (מט:) דאין חייבים אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, נקטה גם הכנסה – 'הם היו מעלים את הקרשים על העגלות וכו'. וכתבו שם **התוס'**: 'ואפ"ה לא הויה אב כדפרישית לעיל'. ור"ל שהם פירשו שהוצאה מלאכה גרועה היא ולכן בעינן שגם התולדות היו במשכן.

אכן לסברת הרמב"ן והרשב"א, הברייתא היא אליבא דרב פפא, אך מה יפרש רבא?

ועיי"ש בחי' **החת"ס** שכתב שהמחלוקת היא אם ילפינן מלאכות שבת מבניין המשכן או דילפינן גם מהמשכן עצמו, מהקמתו ומסדר המסעות. רבא סבר דילפינן רק מבניין המשכן ולכן אין ללמוד הכנסה שהיתה במשכן ממה שהיתה בהילוך העגלות. ולכן נצרכה הגמ' בריש פרק הזורק ללמוד הוצאה מפסוק בפר' ויקהל, ועיי"ש שהאריך בזה.

והיה נ"ל שבזה תלויה מחלוקת רבה ורבא להלן (עג:):

'קשירה במשכן היכא הויה, אמר רבה שכן קושרים ביתדות אוהלים, א"ל אביי ההוא קושר ע"מ להתיר הוא וכו' אלא אמר רבא שכן צדי חילזון קושרים ומתירים.'

שלפי הנ"ל יש לפרש שפליגי בזה, שרבה למד מחנייתן ורבא מבניין המשכן. אכן לכאורה י"ל שרבה חזר בו מחמת קושיית אביי, אך זה אינו וכמו שנבאר.

שכן עיי' בפ' במה מדליקין (לא:): מחלו' אמוראים אי ר' יוסי ס"ל כר"ש במשאצ"ל או כר' יהודה. ושם אמר עולא דס"ל כר' יהודה וסבר ר' יוסי סותר ע"מ לבנות במקומו הוי סותר, ע"מ לבנות שלא במקומו לא הוי סותר.

"א"ל רבה מכדי ממשכן ילפינן והתם סותר ע"מ לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים ונוסעים למקום אחר ושם בונים), א"ל כיון דכתיב 'על פי ה' יחנו' כסותר ע"מ לבנות במקומו הוא".

ופי' ר"ח שר"ל שיתכן ויאמר להם שובו חנו באותו מקום. ונ"ל דר"ל שרבה לא ס"ל כעולא כי הוא מפרש שהפסוק ר"ל ציווי: על פי ה' יחנו – ואסור ליסוע, ועל פי ה' יסעו – כשיבוא ציווי ליסוע אסור להישאר ולחנות.

ולפי"ז, י"ל דזו היא סברת רבה גבי קושר ביתדות, דהקשה אביי דקושר ע"מ להתיר הוא.

אכן לפי מה שנתבאר מובן, שרבה סובר שאין זה קושר ע"מ להתיר, כי קושרים היתדות כשיש ציווי לחנות, וזהו ציווי גמור הכולל איסור לפרק את המשכן, א"כ הוי כקושר קשר של קיימא.

וזיכני ה' ומצאתי **ביפה עינים** שמביא מהירושלמי שזו סברת רבה בקושר יתדות.

ב. יישוב דברי התוס' לט.

עפ"י יש ליישב את דברי התוס' (לט.) גבי ולא יטמיננה בחול. נח' רבנן ור' יוסי האם מותר לבשל בתולדות חמה בשבת, רבנן גזרו אטו תולדות אור, ור' יוסי לא גזר, ואפי"ה אסר ר' יוסי להטמין ביצה בחול. והקשתה הגמ' "ולא יטמיננה בחול- וליפלוג נמי רבי יוסי בהא, רבה אמר גזרה שמא יטמין ברמץ רב יוסף אמר מפני שמזיז עפר ממקומו" והקשו בתוס' דהא המזיז עפר ממקומו הוא חופר גומא וא"צ אלא לעפרה, שאינו אלא מלאכה שאצ"ל ולר"ש אסור מדרבנן, ולא גזרינן גזירה לגזירה. וצ"ב במה שהקשו אליבא דר"ש דוקא, שהרי בגמ' (עג:) אמרו שגם לר' יהודה אסור לחפור גומא רק מדרבנן משום שהוא מקלקל, א"כ קושייתם נכונה גם לפי ר' יהודה. אכן לפי"ד י"ל שהרי הסוגיא היא אליבא דר' יוסי, ורבה ס"ל שר' יוסי כר"ש, כפי שביארנו שלא קיבל מעולא את התירוץ לקושייתו, א"כ ע"כ רבה סובר כריו"ח שר' יוסי כר"ש, ובסוגיא לא משמע שבזה נחלקו רבה ורב יוסף, לכן ניחא לתוס' לשאול אליבא דר"ש. עוד י"ל, כי מרש"י (עג:) משמע לי שר' יהודה פוטר משום מקלקל רק בבית, אך בשדה הוי תיקון וחייב משום משאצ"ל א"כ י"ל דכיוון שבמשנה מיירי בחול ואבק דרכים, משמע שמדובר בחוץ ולא בבית, ושפיר הקשו תוס' רק אליבא דר"ש, דהא ר"י מחייב בכה"ג בשדה¹.

ג. לימוד מלאכת הוצאה

בפ' כלל גדול (עד:) אמרה הגמ':

"אמר רב"ח אריו"ח הטווה צמר שע"ג בהמה חייב וכו' רב כהנא אמר אין דרך טווי בכך, ולא והתניא משמיה דר' נחמיה שטוף בעזים וטווי בעזים אלמא שמיה טווייה, חכמה יתירה שאני" ופירש"י: 'אבל להדיוט אין דרכו בכך והוי כלאחר יד'. ומשמע להדיא שלאותן נשים הוי כדרך וחייבות.

אכן בתוס' כתבו שהעושים אותם בטלה דעתם אצל כל אדם כדאמרי' בהמצניע גבי אנשי הוצל שהיו מוציאים משוי על ראשם ואמרו שבטלה דעתם וגם הם פטורים אם הוציאו כך. וצ"ב בדעת רש"י מאי שנא מאנשי הוצל.

והנה במשנה (סב.) שנינו שאשה שיצאה בטבעת עם חותם חייבת. ושאלו בגמ' הא אין דרכה לענוד טבעת כזו, א"כ הויה הוצאה כלאחר יד, ותירצו באשה גזברית. אמר רבא תירצת אשה וכו'. משמע שסברת התירוץ נכונה. וצ"ב מ"ש מאנשי הוצל, ומדוע לא נאמר שאשה גזברית בטלה דעתה אצל שאר נשים.

ונ"ל פשוט, שבאנשי הוצל השינוי הוא בפעולה וזהו חיסרון בעצם ההוצאה. אך כאן מיירי שהשינוי לא בפעולה אלא בפועל, שהרי היא הוציאה את הטבעת כדרך שמוציאים טבעות אלא שהיא אשה שאין

¹ ועיי' שם בר"ח שלא כתב כן, וברמב"ם פ"א, ובתוס' פסחים מז: שגם לר"ש צריך שיהיה מקלקל. ובאגלי טל למד ברש"י כמו ר"ח, יעויין במלאכת חורש.

דרכה בטבעת כזו, ולכן זהו לא חיסרון גמור במלאכה רק בתנאי החיוב, ועל כן מועיל מה שהיא גזברית, היינו שגם היא סוג אדם שעונד טבעת כזו².

וי"ל שבוה נחלקו רש"י ותוס', דהא בטוויית עיזים יש שינוי בפעולה, דאין דרך לטוות ע"ג עיזים.

אכן **הספורנו** כ' עה"פ "טוו את העיזים" וז"ל:

"מעל העיזים למען יהיה בטווי זוהר נוסף, כי בהרבה מהפשוטים ימעט קצת מטוב איכותם כאשר

יעקרו ממקום גידולם".

א"כ יש לומר שעיקר הטווייה צריכה להיות ע"ג העיזים, רק רוב בני אדם לא יודעים אומנות זו.

וי"ל שבכך פליגי: תוס' סברו דהואיל ורוב בני"א טווים שלא ע"ג העיזים, ממילא טווייה ע"ג עיזים היא שינוי בפעולה וממילא הוי כאנשי הוצל וגם האומנים בטלה דעתם. ורש"י סובר שהואיל ורק מחסרון ידיעה עושים כך, אדרבה זהו שינוי אצל הפועל, כי אם היה יכול היה ודאי עושה ע"ג העיזים. אלא שמכיוון שרוב בני"א עושים כך ודאי שחייבים גם על טווייה בתלוש, אך מי שמומחה לטוות ע"ג העיזים, אצלו הוי כדרכו ולא שייך לומר בטלה דעתו.

ואולי רש"י ותוס' לטעמייהו, דלקמן ריש פ' הזורק הוצאה גופה היכא כתיבה, אריו"ח דאמר קרא ויצו משה וגו'.

וגי' רש"י שלמדו בגז"ש שהציווי היה בשבת והיינו שמשה ציוה בפירוש שלא להוציא בשבת מרשות לרשות. אכן צ"ב בפשט הפסוק כי כתוב 'אל יעשו עוד מלאכה' ולא כתיב אל יוציאו. ועיי' ברמב"ן עה"ת שם שהכוונה שציוה שלא יביאו עוד ממון, ונראה שר"ל מדסיים הפסוק 'ויכלא העם מהביא', ש"מ שזו היתה מהות הציווי, וכתב הרמב"ן שמה שנקט הפסוק לשון אל יעשו – 'להכניס הנשים שלא יהיו עוד טוות את העיזים'.

והנה הדרשה שם פ' הזורק נאמרה על שם ריו"ח, וזה ניחא שהפסוק הדגיש אזהרה לנשים החכמות, כי הציווי היה בשבת וטווייה כזו אסורה בשבת. אך לרב כהנא שסבר שאין דרך טווייה בכך, איך יכלכל את הדרשה הזו? אך לפירש"י ניחא, שכן רש"י פירש שגם רב כהנא מודה שאותן נשים אסורות לטוות את העיזים, ושפיר הוצרך משה להזהירן על כך.

אכן לגי' ר"ח שם, שכמותה נקטו בתוס', לא היה ציווי זה בשבת, רק מדקרי להבאת הממון מלאכה למדנו שההוצאה היא מלאכה. לפי"ז לא נרמז בפסוק ציווי ואזהרה לגבי מלאכות אחרות, ואין כלל הכרח לומר שטווייה כזו היא דרך טווי.

[ולפי הרמב"ן והרשב"א בריש פ"ק שהזכרנו לעיל, וכפי שביאר החת"ס, לא קשיא קושייתנו לגי' רש"י, כי י"ל שבאמת ריו"ח לשיטתו שזהו דרך טווי, ורב כהנא יכול ללמוד מברייתא דמשכן שבדף מט:; אכן רש"י ותוס' בריש פ"ק שניהם לא פירשו כהרמב"ן והרשב"א בדעת רב פפא, ולכן צריכים אנו למה שכתבנו].

² אח"כ מצאתי באג"ט בפתחה שכתב כחילוק זה ממש יעווי"ש.